

3. Гаворым па-беларуску. Вучэбны дапаможнік па беларускай мове для замежных навучэнцаў/ Л. І. Сямешка (і інш.); пад рэд. Л. І. Сямешкі. – Мінск: БДУ, 1999. – 247 с.
4. *Маркина, Е. А.* Лингводидактические основы разработки лексических минимумов по русскому языку как иностранному (для разных уровней и профилей): автореф. дис... канд. филол. наук / Е. А. Маркина; Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. – М., 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : philol.msu.ru/--ref/avtoreferat2011/markina.
5. *Костомаров, В. Г.* Принципы отбора лексического минимума / В. Г. Костомаров // Русский язык в национальной школе. – 1963. – № 1. – С. 31.
6. Лексический минимум по русскому языку как иностранному. Элементарный уровень. Общее владение / Н. П. Андриюшина, Т. В. Козлова. – М. – СПб.: ЦМО МГУ. – Златоуст, 2006.

С. М. Якуба (Мінск)

ТЭСЦІРАВАННЕ Ё СІСТЭМЕ НАВУЧАННЯ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ ЯК ЗАМЕЖНАЙ

Працэсы інтэграцыі, што адбыліся ў еўрапейскім грамадстве ў другой палове XX стагоддзя, абумовілі пастаноўку і вырашэнне глабальных педагогічных праблем, сярод якіх – праблема фарміравання іншамоўнай камунікатыўнай кампетэнцыі на аснове ўзроўняў валодання мовай. Прыняцце Саветам Еўропы дакумента «Агульнаеўрапейскія кампетэнцыі валодання замежнай мовай: вывучэнне, выкладанне, ацэнка (CEFR)», стварэнне Асацыяцыі лінгвістычных тэстараў Еўропы (ALTE), рэкамендацыя Саветам Еўрапейскага Саюза CEFR у якасці базы для стварэння нацыянальных сістэм тэсціравання дазваляе ўніфікаваць падыходы да распрацоўкі сродкаў кантролю і правядзення сертыфікацыйных экзаменаў па замежных мовах.

Нягледзячы на значныя тэарэтычныя і метадычныя напрацоўкі па стварэнні сертыфікацыйных тэстаў (выкладчыкамі БДУ, МДЛУ, БДТУ разам з сябрамі Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны на аснове CEFR распрацаваны праекты стандартаў і пробная версія тыпавых тэстаў па вызначэнні ўзроўню сфарміраванасці маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі па беларускай мове як замежнай) на сёння не існуе нарматыўна-прававой і навукова-метадычнай базы для стварэння беларускай дзяржаўнай сістэмы тэсціравання грамадзян замежных краін па беларускай мове.

У сувязі з гэтым Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь прызнана актуальнай і надзённай навукова-даследчая тэма «Распрацоўка Дзяржаўнага адукацыйнага стандарта і тыпавых тэстаў па беларускай і рускай мове як замежных», якая выконваецца ў межах дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў «Эканоміка і гуманітарнае развіццё беларускага грамадства».

Адной з задач даследавання з'яўляецца распрацоўка тыпавых тэстаў у адпаведнасці з узроўнямі валодання беларускай мовай. Стварэнне нацыянальнай сістэмы тэсціравання будзе садзейнічаць інтэграцыі беларускай сістэмы адукацыі ў сусветную адукацыйную прастору, прызнанню ў свеце сертыфікатаў аб узроўні валодання беларускай мовай, пашырыць магчымасці беларускай адукацыі на міжнародным рынку адукацыйных паслуг. Акрамя таго, стварэнне экзаменацыйных тэстаў у адпаведнасці з сертыфікацыйнымі ўзроўнямі, што напрамую звязана з распрацоўкай вучэбна-метадычных комплексаў па фарміраванні камунікатыўнай кампетэнцыі на розных узроўнях вывучэння беларускай мовы як замежнай, рознаўзроўневых дыягнастычных і кантрольна-вымяральных матэрыялаў, дапаможа павысіць якасць адукацыі замежных студэнтаў, дазволіць на дзяржаўным узроўні ажыццяўляць стандартызаваны кантроль за дасягненнямі замежных грамадзян у вывучэнні беларускай мовы.

Такім чынам, нягледзячы на тое, што тэсты і тэставыя заданні ў якасці сродку дыягностыкі і кантролю ўжо даўно ўвайшлі ў практыку выкладання беларускай мовы як замежнай, сёння нам патрэбны, гаворачы словамі М. А. Магамедавай, «кантроль новага тыпу – незалежны, аб'ектыўны, які мог бы вымераць ступень сфарміраванасці камунікатыўнай кампетэнцыі навучэнцаў незалежна ад месца, часу і формы навучання беларускай мове і выявіць дасягненне падспытнымі пэўнага ўзроўню валодання замежнай мовай» [1, с. 1].

Пры навучанні беларускай мове як замежнай актуальным з'яўляецца не толькі якасць адукацыі, але і фарміраванне базавых і прыватных кампетэнцый. Пры кампетэнтасным падыходзе мэтай навучання выступае фарміраванне не ведаў, уменняў і навыкаў саміх па сабе, а комплексу запатрабаваных грамадствам кампетэнцый, якія дапамагаюць асабе сацыялізавацца і самаўдасканалвацца. У сувязі з тым, што працэс развіцця кампетэнцый уяўляецца як бесперапынны, то пра ступень сфарміраванасці той ці іншай кампетэнцыі можна гаварыць толькі на пэўным узроўні валодання мовай. Узровень валодання мовай, на думку Т. М. Балыхінай, варта кваліфікаваць як «ступень сфарміраванасці камунікатыўнай кампетэнцыі, якая забяспечвае магчымасць камунікаваць на ... мове з выкарыстаннем неабходных навыкаў і ўменняў. Вылучэнне розных узроўняў звязана з рознай ступенню дасканаласці валодання мовай і не залежыць ад месца, часу і формы вывучэння мовы замежным грамадзянінам» [2, с. 5].

Параметрамі для вызначэння ўзроўню валодання мовай выступаюць камунікатыўныя задачы, якія трэба вырашыць пры дапамозе тых ці іншых моўных сродкаў, а таксама тэмы, сітуацыі маўлення, карэктнасць вырашэння пастаўленых моўных і маўленчых задач і інш.

Метадалагічнай базай для стварэння беларускай нацыянальнай сістэмы тэсціравання з'яўляюцца ўзроўні авалодання нацыянальнай мовай як замежнай, прызнаныя Саветам Еўропы, паводле якіх вызначаны шэсць узроўняў валодання камунікатыўнай кампетэнцыяй, чаму адпавядае шасцібальная шкала ацэнкі ведаў, уменняў і навыкаў агульнага валодання мовай.

Іншамоўную камунікатыўную кампетэнцыю разглядаюць як сукупнасць ведаў і ўменняў, якія дазваляюць асобе камунікаваць на замежнай мове ў адпаведнасці з камунікатыўнай задачай, прагматычнымі ўстаноўкамі і сітуацыяй маўлення. У сувязі з тым, што іншамоўная камунікацыя прадугледжвае яшчэ і засваенне культуры іншага народа, яго маралі, традыцый, то яна мае на мэце і фарміраванне адпаведных камунікатыўных паводзін.

Як вядома, мэтай тэсціравання з'яўляецца вызначэнне ўзроўню сфарміраванасці комплекснай камунікатыўнай кампетэнцыі, у склад якой уваходзяць моўная, маўленчая, сацыякультурная і іншыя, сродкам кантролю гатоўнасці навучэнца вырашаць тыя ці іншыя камунікатыўныя задачы ў межах пэўнага ўзроўню валодання беларускай мовай як замежнай выступае камунікатыўны тэст. Пад *камунікатыўным тэстам* вучоныя разумеюць «лінгвадыдактычны тэст, пабудаваны на камунікатыўна значным матэрыяле, які вымярае ступень сфарміраванасці камунікатыўнай кампетэнцыі падспытнага і дазваляе ацаніць эфектыўнасць рашэння задач камунікавання і моўную правільнасць выказвання» [3, с. 13].

Асноўным патрабаваннем да камунікатыўнага тэста з'яўляецца тое, што ён павінен мець дыскурсіўны характар, мадэляваць камунікаванне, у аснову якога пакладзена маўленча-разумовая дзейнасць асобы.

Для таго каб тэст выступаў як сродак кантролю і мог аб'ектыўна ацаніць ступень сфарміраванасці камунікатыўнай кампетэнцыі, кожнае тэставае заданне павінна мець вымяральную здольнасць, а сам тэст – адпавядаць крытэрыям якасці. Сёння якасць тэста разглядаюць як яго эфектыўнасць, якая, паводле Л. Бахмана і А. Палмера, характарызуецца такімі паказчыкамі, як валіднасць, надзейнасць, эканамічнасць, аўтэнтычнасць, інтэрактыўнасць, уздзеянне, практычнасць [4, с. 13].

Пры стварэнні тэста звяртаецца ўвага на вызначэнне мінімальна дапушчальнага ўзроўню дасягненняў навучэнцаў у межах зместу камунікатыўнай кампетэнцыі, акрэсленага адукацыйнымі стандартамі для таго ці іншага ўзроўню валодання беларускай мовай як замежнай.

Варта адзначыць, што ў якасці дадатка да адукацыйных стандартаў кожнага ўзроўню прапануецца тыпавы тэст, які дапаможа праверыць ступень сфарміраванасці камунікатыўнай кампетэнцыі і на аснове якога можна арганізаваць так званае рэпетыцыйнае тэсціраванне. Што ж разумеюць пад тыпавым тэстам? На думку Т. М. Балыхінай, тыпавы тэст – гэта «метадычна мэтазгодна арганізаваны моўны і маўленчы матэрыял пэўнага ўзроўню валодання» нацыянальнай мовай як замежнай, які «перадае мадэль, структуру, змест тэставага (сертыфікацыйнага) экзамену» [2, с. 33].

Нягледзячы на тое, што першым сертыфікацыйным узроўнем з'яўляецца ўзровень В1, тыпавыя тэсты, якія маюць аднолькавую структуру, складаюцца і для пачатковага (А1), і для базавага ўзроўня (А2). Так, тэст для пачатковага ўзроўню прадстаўлены пяццю субтэстамі: «Лексіка. Граматыка», «Чытанне», «Пісьмо», «Аўдзіраванне», «Гаварэнне». Субтэст

«Лексіка. Граматыка» дапамагае вызначыць узровень сфарміраванасці моўнай кампетэнцыі, неабходнай для паўнаwartаснага камунікавання на беларускай мове на адпаведным узроўні, і пададзены тэставымі заданнямі множнага выбару, выкананне якіх дазваляе гаварыць пра тое, у якой ступені навучэнцы засвоілі значэнні беларускіх слоў, у тым ліку і аднакаранёвых, наколькі ўмеюць выкарыстоўваць у маўленні формы іменных часцін мовы, дзеясловы, прыслоўі, службовыя часціны мовы, ужываць моўныя сродкі для пабудовы простых і складаных сказаў. Напрыклад:

1. Кніжная крама «Вянок» ... каля майго дома.

А) знаходзіць, Б) зачыняецца, В) знаходзіцца;

2. Андрусь, скажы, калі ласка, колькі ... білет на спектакль «Паўлінка»?

А) каштуе, Б) каштуюць, В) каштуем;

3. У жыцце квітнелі ... валожкі.

А) сіняе, Б) сінія, В) сінюю;

4. Мой сябар цікавіцца беларускім жывапісам, ... часта наведвае выставы.

А) бо, Б) калі, В) таму.

Тэставыя заданні субтэста «Чытанне» накіраваны на праверку ўмення чытаць тэкст: вызначаць яго тэму і асноўную думку, вылучаць асноўную і дадатковую інфармацыю, пададзеную ў ім. Для праверкі чытацкіх уменняў і навыкаў у асноўным прапануюцца тэксты даступных для гэтага ўзроўню жанраў: аб'ява, анонс, рэклама, інтэрв'ю і інш. Вызначэнне ўзроўню сфарміраванасці ўменняў і навыкаў ажыццяўляецца, як правіла, на аснове аўтэнтычных ці часткова адаптаваных тэкстаў, бо якраз на іх матэрыяле фарміруецца і правяраецца сацыякультурная кампетэнцыя. Разам з тым для чытання прапануюцца і так званыя інфармацыйныя тэксты, у якіх падаюцца звесткі пра гістарычную спадчыну беларусаў, шляхі культурнага і грамадскага развіцця, пра вядомых у свеце асоб – урадженцаў Беларусі, прыроду і знакамітыя мясціны нашай краіны.

У залежнасці ад тыпу чытання (азнаямляльнае ці вывучальнае) рэпрэзентуюцца тэставыя заданні на ўстанаўленне адпаведнасці пададзеных выказванняў зместу тэксту, на пашырэнне сказаў інфармацыяй з тэксту, адказы на пытанні да тэксту і іншыя.

Мэта субтэста «Пісьмо» – праверыць узровень маўленчай кампетэнцыі замежных навучэнцаў на матэрыяле заданняў рэпрадуктыўнага і прадуктыўнага характару, уменне прымяняць атрыманыя веды ў працэсе камунікацыі: пісьмова адказваць на пастаўленыя пытанні з апорай на прачытаны тэкст, ствараць уласнае выказванне ў адпаведнасці з камунікатыўнай задачай і сітуацыяй маўлення, захоўваючы нормы сучаснай беларускай мовы. Напрыклад:

Ваш сябар набыў новую кватэру. Павіншуйце яго з гэтай падзеяй. Спытайцеся пра новае месца жыхарства, пра памеры кватэры, мэблю.

Субтэст «Аўдзіраванне» мае на мэце праверыць уменне разумець паддзеную з голасу інфармацыю ў форме маналога і дыялога, адэкватна рэагаваць на яе з улікам камунікатыўных намераў моўцы ці суразмоўцы. Напрыклад, падспытным прапануецца наступнае заданне:

Паслухайце тэкст анонса мультфільма. Вызначце, якія з выказванняў адпавядаюць зместу праслуханага вамі тэксту.

Дыплом журы на XX Міжнародным фестывалі анімацыйных фільмаў «Крок» атрымаў беларускі мультфільм «Прыгоды Несцеркі». Мультфільм складаецца з васьмі смешных гісторый. У іх расказваецца пра прыгоды самага вядомага героя беларускіх легенд і паданняў Несцерку. Разам са сваімі сябрамі катом і сабакам ён знаходзіць выйсце з любой сітуацыі. Героі мультфільма ператвараюць гліняныя гаршкі ў музычны інструмент, выратаўваюць нявесту Несцеркі, перамагаюць Ліха.

1. Беларускі мультфільм атрымаў дыплом на XX Міжнародным фестывалі анімацыйных фільмаў «Лістапад».

2. Галоўным героем мультфільма з'яўляецца Несцерка.

3. Пра прыгоды Несцеркі расказваюць восем смешных гісторый.

4. Несцерка разам са сваімі сябрамі катом і лісой перамагае хваробу.

5. Героі мультфільма іграюць на звычайных гліняных гаршках.

6. Сябры выратаўваюць бабулю Несцеркі.

7. Несцерка з сябрамі можа знайсці выйсце з любой сітуацыі.

У адрозненне ад вышэйзгаданых субтэстаў, выкананне якіх ажыццяўляецца ў пісьмовай форме, субтэст «Гаварэнне» прадугледжвае вуснае маўленне, падчас якога ацэньваецца ўменне будаваць маналагічнае выказванне і дыялог (пачынаць дыялог, удзельнічаць у дыялогу, заканчваць дыялог) у адпаведнасці з камунікатыўнай задачай, прапанаванай тэмай і сітуацыяй маўлення, выкарыстоўваючы пры гэтым неабходныя моўныя сродкі і захоўваючы нормы беларускай літаратурнай мовы, маналагічнага і дыялагічнага маўлення, правілы маўленчага этыкету. Напрыклад:

1. Пагадзіцеся ці не пагадзіцеся з выказанай думкай. Ужывайце выразы згодны / згодна з вамі, сапраўды, дазвольце не пагадзіцца.

– На маю думку, беларускія стравы, якія мы пакаштавалі, былі вельмі смачнымі.

2. Вы заўважылі сацыяльную рэкламу «Рыба не паскардзіцца! Беражыце чысціню вадаёмаў!» Растлумачце яе сэнс свайму сябру / сяброўцы.

3. Аднавіце дыялог.

– ...?

– Я сустракаю свайго калегу на чыгуначным вакзале.

Такім чынам, зварот беларускай адукацыйнай сістэмы да тэсціравання пры падрыхтоўцы сертыфікацыйных матэрыялаў па беларускай мове як замежнай азначае прызнанне гэтага метаду кантролю ў якасці найбольш эфектыўнага пры вызначэнні ўзроўню камунікатыўнай кампетэнцыі замежных грамадзян.

ЛІТАРАТУРА

1. *Магомедова, М. А.* Лингводидактическое тестирование как средство управления процессом овладения русским языком как иностранным: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / М. А. Магомедова. – М., 2007. – 19 с.
2. *Балыхина, Т. М.* Что такое русский тест? / Т. М. Балыхина. – М.: Рус. яз.; Курсы, 2006. – 55 с.
3. *Лаврова, Н. В.* Тестирование как средство измерения сформированности коммуникативной компетенции в русском языке как иностранном в сфере профессионального общения: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Н. В. Лаврова. – М., 1999. – 20 с.
4. *Мустафина, Г. К.* Тестирование как эффективное средство контроля знаний будущих учителей английского языка: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Г. К. Мустафина. – Астана, 2009. – 25 с.

АКТУАЛЬНЫЯ ПРАБЛЕМЫ СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ЛІНГВІСТЫКІ

С. Ф. Бут-Гусаім (Брэст)

АНАМАСТЫКОН ГІСТАРЫЧНАЙ ПРОЗЫ І НАВУКОВА-ПАПУЛЯРНАЙ ЛІТАРАТУРЫ ЗІНАІДЫ ДУДЗЮК

Прадметам мастацкага аналізу ў гістарычным прыгодніцкім рамане Зінаіды Дудзюк «Велясіты» стала адна з невядомых старонак даўняй славянскай гісторыі. Пісьменніца ўзнаўляе падзеі IX–X ст. н.э. – процістаянне старажытнай славянскай дзяржавы Велясіціі Візантыйскай імперыі. У апо-весці-хранографі «Славянскія князі» З. Дудзюк, абапіраючыся на звесткі, пакінутыя старажытнымі гісторыкамі, адшуквае даўнія сляды славянскіх плямёнаў – смялян, магілян, селічаў, рачан, лісічан, сапаў, люцічаў і многіх іншых – у помніках культуры чалавецтва. У зборніках эсэ «Нямеранае багацце» і «Вяртанне забытага міфа» З. Дудзюк тлумачыць паходжанне найстаражытнейшых антрапонімаў, тапонімаў, касмонімаў, вывучае сканцэнтраваную ў іменаслове легенд, міфаў, паданняў, казак, старажытных пісьмовых помнікаў культурна-гістарычную інфармацыю – захаванае і перададзенае ад продкаў да нашчадкаў нямеранае духоўнае багацце славянскіх народаў. Аўтарка не толькі малюе драматычныя падзеі і постаці мінулага. Яна тонка перадае асаблівасці светаадчування і мыслення старажытных славян. Вырашэнню гэтай мастацкай задачы спрыяе ўмелае выкарыстанне вобразна-выяўленчых магчымасцей уласных імёнаў, найперш – антрапонімаў.

Імёны, што функцыянуюць у творах, складаюць антрапанімічную прастору мастацкага тэксту. Тэрмін *антрапанімічная прастора* азначае «сукупнасць усіх антрапонімаў, якія ўжываюцца ў мове пэўнага этнасу